

- . **The Syllable in Phonological Theory**. Ig 48. 525-40. In:
- Stuart. 1987, "Syllable Sstructure: The Speech Error an **Journal of Linguistics** 32. 4: 339-363. In: Poulisse
4. Roelofs, Ard and Meyer, Antje S.1999."A Theory of Speech Production". **Behavioural and Brain Science** 21 03.
- i. 1972. The Structure of Words and Syllables: Evidence
- h. **Cognitive Psychology**, 3, 210-227. In: Teriman 1989,
- and Mayer, Karl, 1895. Versprechen und Verlesen: Eine aguisische studie. In: Poulisse 1999, 5.
- (1999), **Slips of the Tongue** (speech errors in first and iction), John Benjamins Publishing Company
- 2003), "Speech errors, Speech Production Models, and ". *mind.cog.tlu.edu*
- (1989) "The internal structure of the syllable", edited by: nd & others. In: **Linguistic Structure in Language** Academic Publisher
- (1974), **Freud**. Collins Sons & Ltd.

مرحله انتخاب واژگانی باشد، بلکه در مراحل نهایی تولید (تولید صورت آوایی گفتار) نیز یکی از واحدهای تولیدی محسوب شود.

علاوه بر هجا، اجزای درونی آن نیز ممکن است در برخی از سطوح تولیدی واحد های برنامه ریزی تلقی شوند. بررسی خطاهای آمیزه در داده های مورد مطالعه نشان داد که در ۶۳٪ آنها انقطاع یک واژه برای ترکیب با واژه دیگر بین آغازه و میانه رخ داده است. همچنین در خطاهای تویض واجی نیز عمدتاً آغازه هجا نسبت به پایانه آن آزادی عمل بیشتری برای حرکت داشته است.

کتابنامه

۱. نمرو، یحیاءه *آبوانداسی زبان فارسی (اوانا و ساخت آوایی هجا)*، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۷۸.
۲. نوربخش، سیدلا، بررسی و توصیف پاره ای از لغزشهای زبانی در زبان فارسی، پایان نامه کارشناسی ارشد زبانشناسی، دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۳۸۶.
3. Boomer, Donald s. and Laver, John D.M.1988, "Slips of the Tongue". **British Journal of Disorders of Communication** 3:2-12. In: Poulisse 1999, 9.
4. Carrol, David W, (1999), **Psychology of Language**, Cole Publishing Company
5. Crompton, Andrew, (1982), "Syllables and segments in speech production" edited by: Anne Cutler, **Slips of the Tongue**, Mouton Publishers, 109 – 162
6. Fodor , J.A & others, (1974), **The Psychology of Language**, McGray – Hill Book Company
7. Freud, Sigmund, (1901), **Psychopathology of every day life**, translated by A.A.Brill (1914), An internet resource developed by Christopher D. Green
8. Fromkin, Victoria A. 1971. " The Non-anamalous Nature of Anomalous Utterances." **Language** 47: 27-52. In: Poulisse 1999, 13.
9. Garrett, Merrill F. 1975, " The Analysis of Sentence Production ". In: Poulisse

انقطاع در مرز هجا:

۳۱. فحساد (فحشا / فساد)

/ fah.šâ /

→ [fah.sâd]

/ fe.sâd /

بنابراین بر اساس تحلیل‌های عنوان شده انتقال بین دو واژه همیشه در مرزهای مشخص (درون هجا و یا بین دو هجا) صورت می‌گیرد و هیچ‌گاه درون پایانه (هنگلی که خوشه همخوانی باشند) رخ نمی‌دهد.

بلاوه هنگلی که آوایی یکسان در دو واژه در هم آمیخته در جایگهی یکسان، درون هجا قرار دارد در هنگام آمیزش دو واژه مانند پلی عمل می‌کند یعنی انقطاع در آن قسمت هجا رخ می‌دهد مثل :

۳۱. سلو (لو / سلام)

/ ?a.lo /

→ [sa.lo]

/ sa.lâm /

۳۲. بلو (بله / الو)

/ ba.le /

→ [ba.lo]

/ ?a.lo /

نسال چهل و یکم اهمیت هجا و ساختار درونی آن به عنوان یک واحد

تضمین می‌کند. اصولاً میار انتقال برای این نشانگر می‌تواند آوایی یا دستور تواند در مرز هجا یا سازه‌های هجا (آوایی) و یا در مرز تکواژ (دستوری) ، نشان می‌دهد که میارهای دستوری در این بین نقشی ایفا نمی‌کنند (کرلیب) . بنابراین همانگونه که قبلاً عنوان گردید، به نظر می‌رسد که میارهایی اطلاعاتی که منتقل می‌شوند دخیلند؛ چرا که انقطاع واژه‌ها در خطای آمیزه شده درون هجا و یا در مرز هجا رخ می‌دهد و در مرز تکواژ این اتفاق نمی‌افتد.

۳۳. چزنده (چرنده و خزنده)

[ča.zan.de]

۳۴. جهان ویژه ← جهانی یا زبان ویژه

[ja.hân.vi.že]

همان گونه که در مثال‌های بالا مشخص است، هر دو انقطاع در مرز [.] است و نه در مرز تکواژهای اشتقاقی « نده » و « ی ». این پدیده‌ها ممکن است با خودآگاه به ساختار درونی هجا (به خصوص دو جزء اصلی آغاز و میان ساختاری در جریان فرایند تولید گفتار از سوی سخنگو باشد.

۵. نتیجه گیری

بررسی خطای مختلف گفتار (واجی، واژی، آمیزه) در زبان فارسی، نشا

کرلیبسون چنین شواهدی را دلیل این می‌داند که ممکن است سازه‌های درونی هجا نیز همچون خود هجا واحدهای برنامه‌ریزی در تولید گفتار باشند. وی معتقد است اطلاعات موجود از مدخل واژگهی

۲۵. گامون قازها (قانون گازها)

→ [gá.mu.ne. qáz.há]

۲۶. اسمالی (اسلامی)

[es.má.li]

۲۷. ماز و ناچ (ناز و ماچ)

[má.zo.náč]

۲۸. محاسبه (مصاحبه)

[mo.há.se.be]

بررسی بیشتر خطاهای آمیزه نشان می دهد که در ۱۴٪ آنها لقیاع
۱۰٪ آنها در مرز هجا رخ داده است.

لقیاع بین هسته و پایانه:

۲۹. خرنازه (خرناس / خمیازه)

[xor.ná.ze]

۳۰. گرشنه (گرسنه / گشنه)

[o-s-e-r-o-tš-ne]

بررسی خطاهای آمیزه در یکباره مورد مطالعه نیز ادعای مک کی را تأیید می کند، به این صورت که در ۶۳٪ این خطاها لقیاع بین آغاز و میانه بوده است که این نتیجه نشان دهنده ساختار سلسله مراتبی هجا در زبان فارسی است (در مثلاً مرز بین آغاز و میانه با «-» و مرز بین هسته و پایانه با «+» نشان داده شده است):

۲۲. زیر ساخت (زیر ساخت / زرف ساخت)

/ z-i+r.sâxt /

→ [ž-i+r.sâxt]

/ ž-a+rf.sâxt /

۲۳. کلیه (کلایی / گریه)

/ g-o.l-â.bi /

→ [g-o+l.be]

/ g-o+r.be /

۲۴. جهان ویژه (جهشی / زبان ویژه)

/ j-a.h-â.ni /

→ [j-a.h-â+n.vi.že]

/ z-a.b-â+n.vi.že /

شاهد دیگری که از خطاهای گفتار برای جدایی آغاز و میانه ی هجا می توان ارائه کرد، حرکت

ملحنه خطا، تعریف واحد است. بیست و یک مورد از این خطاها در ۱۷٪ آغازه

۱۹- عاشوعا (عاشورا / تاسوعا)

[su.ʔɑ]

۲۰. مههم (مهمم / لیهام)

[meb.hâm]

۲۱. رابطه های وایی (وایی / یایی)

[ɑ.yi]

بررسی خطاهای گفتار نشان می دهد که نه تنها خود هجا به عنوان یک لرد بلکه عناصر سازنده آن نیز ممکن است در برخی از سطوح تولیدی وارد شوند.

بررسی ساختار زبان فارسی نشان دهنده وجود ساختار درونی هجا در این آغازه هجا و میانه محدودیت با هم آیی وجود ندارد و این نشان دهنده مستقر است. در زبان فارسی هر همخوانی می تواند در موضع آغازین هجا قبل از ه مورد که از این قاعده مستثنی است، /ʒ/ نمی تواند قبل از /o/ ظاهر شود (ت شاهد دیگر برای وجود لیزایی مستقل درون هجا و عملکرد این اجزاء با

معنایی هستند و یا تحت تاثیر یک عامل محیطی به وجود آمده اند. در حالی که در تمام خطاهای جانشینی آوایی، تعداد هجا ثابت مانده است.

جانشینی معنایی:

11. ایرا آب شدند. (برقا)
/ barf/ → [abr]

12. فروشگاه (فرود گاه)
/ fo.rud.gâh/ → [fo.ruʃ.gâh]

13. قندار رو بده. (کبریت)
/ keb.rit/ → [qan.dân]

جانشینی آوایی:

14. ایلسی بگیر. (اژانس)
/ ?â.žâns/ → [?â.dâms]

15. نباید چرخش می کردی. (خرجش)
/ xarj/ → [çarx]

16. باغ علی صبر (غار)
/ qâr/ → [bâq]

همچنین در خطاهای آمیزه نیز ۹۰/۵٪ از واژه های آمیخته شده دارای تعداد هجایی یکسان و ۶۲٪ نیز دارای الگوی هجایی مشترک هستند. این نتایج نشان می دهد که واحد هجا در جریان فرایند تولید دارای اهمیت است (در مثالهای زیر تعداد هجا و الگوی هجا در واژه های آمیخته یکسان است)

خطای آمیزه:

17. مدغام (مرچر و لدغام)
/ mer.jer/ → [med.qâm]

/ ?ed.qâm/

/ ça.ran.de

18. چنده (چونده / خزنده)

نوبت دوم پس از بومر و لور، تحقیقات خود در زمینه خطاهای گفتار را در منظم لغزشهای زبانی « منتشر ساخت، او یکی از ویژگی‌های جالب توجه آوردن شواهدی برای مشخصه‌های اولیه می‌داند (همان) .

مک کی^۲ در سال ۱۹۷۰ مطالعه گسترده‌ای بر روی ۱۶۸ خطای مورد بررسی بیکره مورد مطالعه خود تشخیص می‌دهد که ۹۸٪ از همخوانی‌ها واکه‌های تویض شده دارای جایگاه یکسان هجا هستند و به این نتیجه رسید تولید گفتار می‌است (همان).

لا بستین^۳ (۱۹۸۷) نیز در ۸۰٪ تا ۵۵٪ خطای واجی مورد مطالعه خود وجاهیهایی که با یکدیگر تعامل داشته اند را گزارش می‌کند. بومر و لور (گرت^۴ ۱۹۷۵) نیز پیش از این، با بررسی خطاهای گفتار مورد مطالعه می‌یافتند (همان).

این نتایج باعث شد که روانشناسان زبان، قاعده‌ی «محدودیت جای‌های واجی گفتار مطرح سازند. این قاعده بیان می‌کند که «واحدهای واجی بافتی حرکت می‌کنند، معمولاً جایگاه اولیه‌ی خود را در هجا حفظ می‌کنند است وجود این قاعده در خطاهای واجی دلیلی بر حضور هجا به عنوان یک فرایند تولید گفتار باشد.

تا قبل از دهه ۸۰ میلادی، واج شناسان توجه چندانی به هجا به عنوان واج شناسان زایشی معتمدند هجا نقش اساسی در ساختار واجی زبان ایفا نمی‌کند که هجا زنجیره خطی از واج‌هاست که خود دارای ساختار درونی بوده و هله وور گفتار (۱۹۸۰) هجا را دارای یک ساختار درونی سلسله مراتبی می‌داند سطح اول، هجا به دو واحد اصلی تقسیم می‌شود: آغاز^۵ و میانه^۶. آغاز

گفتار را که با کمک خویشان و نزدیکانش جمع‌آوری کرده بود در دو جلد در سالهای ۱۸۹۵ (مربنجر و می. پرا) و ۱۹۰۸ منتشر ساخت (پولیس، ۱۹۹۹: ۵).

مربنجر و می. پرا در کتاب خود که با نام «خطاهای گفتار و خواندن»^۷ در سال ۱۸۹۵ انتشار یافت، سعی داشتند با توجه به لغزشهای زبانی وقواعد حاکم بر آنها، وجود یک مکانیزم روانی مشخص را استنباط کنند. به عقیده مربنجر چون عناصر اولیه بر جسته قبل از دیگر عناصر اولیه تحرک می‌شوند و در نتیجه ممکن است باعث اختلال در فرایند تولید شوند، بنابراین تعیین برجسته‌ترین آواهای یک واژه ضروری است. وی با بررسی خطاهای گفتار واجی، مهمترین آواهای یک واژه را اولین آوای هجای اصلی، اولین آوای واژه و همچنین واژه‌های تکیه دار تشخیص داد (فریوید، ۱۹۰۱: ۱).

پس از مربنجر و می. پرا، فریوید در رستای تحقیقات روانکاری خود به مطالعه‌ی خطاهای گفتار روی آورد. وی منشاء اکثر خطاهای گفتار را نیات و آرزوهایی می‌دانست که ممکن است فرد هنگام ارتکاب خطا به آنها توجه آگاهانه نداشته باشد و یا در ضمیر ناخودآگاه او به صورت واپس زده نگهداری شوند (وولهم، ۱۹۷۴: ۸۱-۸۰).

پس از مطالعات فریوید بر روی خطاهای گفتار که در واقع بیشتر هدفهای روانکارانه را دنبال می‌کرد، تا دهه ۱۹۶۰ یعنی دوره آغاز علم روانشناسی زبان، نه از سوی زبان‌شناسان (که علاقه‌ای به مطالعات کشتی نداشتند) و نه از سوی روانشناسان (که واهمه داشتند مطالعاتشان دنباله نظریه فریوید تلقی شود) مطالعه جدی و برجسته‌ای در زمینه خطاهای گفتار صورت نگرفت.

مطالعات مجدد در زمینه خطاهای گفتار با کار بومر و لور (۱۹۶۸) آغاز گردید. آنها در تحلیل خطاهای گفتار به دو نکته قابل توجه دست یافتند: یکی اینکه تویض اولیه اغلب بین عناصر یک بند واجی رخ می‌دهند و دیگر اینکه واج جا به جا شده بیشتر به واژه‌ای تعلق دارد که بالاترین درجه تکیه را در بند دارد یا باشد (پولیس، ۱۹۹۹: ۱۳).

بیشتر از هر رفتار دیگری ویژگی‌ها و فرایندهای ذهنی را آشکار می‌سازد همواره مورد توجه خاص روانشناسان بوده است. این توجه امروزه باعث نزدیکی هرچه بیشتر دو علم زبانشناسی و روانشناسی شده و به ایجاد شاخه‌ای جدید و میان رشته‌ای به نام «روانشناسی زبان» منجر شده است.

از جمله فرایندهای مورد توجه در روانشناسی زبان که گمان می‌رود محققان را به درک درستی از کارکردهای ذهنی رهنمون می‌سازد، درک و تولید گفتار است. در قرن اخیر روانشناسان زبان با انجام آزمایش‌های مختلف در زمینه درک و تولید گفتار، به نتایج ارزشمندی دست یافته‌اند. اما در این تحقیقات در مقایسه با درک گفتار، به تولید گفتار توجه کمتری شده است و این غفلت شاید به این دلیل بوده است که انجام آزمایش در این زمینه غالباً مبسر نیست و پژوهشگران باید به شواهد موجود در گفتار اکتفا کنند. از جمله این شواهد، اختلالات گفتاری بیماران زبان پریش، مکث^۱، پدیده نوک زبانی^۲ و لغزش‌های زبانی در گفتار عادی است.

به نظر می‌رسد مطالعه لغزش‌های زبانی، یعنی اشتباهاتی که گوینده به‌طور ناخواسته در گفتار مرتکب می‌شود و با هدف او مغایرت دارد برای دستیابی به چگونگی فرایند تولید گفتار بیش از شواهد دیگر مضر نمر بوده است.

۲. بیان مسئله و روش تحقیق

به‌طور کلی هدف فرایند تولید گفتار فراهم ساختن زنجیره‌ای آوایی و قابل فهم برای ایده‌هایی است که سخن‌گویان قصد انتقال آن را دارند. تمام منلهای ارائه شده از تولید گفتار معتقدند فرایند تولید گفتار از یک سطح لغزاعی (مفهومی) آغاز می‌شود و با گذر از سطوح مختلف سرانجام به صورت زنجیره‌ای آوایی برای تولید به‌للام‌های صوتی سپرده می‌شود.

روانشناسان زبان بر این باورند که تقریباً تمام عناصر زبانی مطرح شده از سوی زبانشناسان (مشخصه‌های واجی، واج، هجا، تکواژ، واژه و گروه) در طی سطوح مختلف فرایند تولید گفتار نوعی واحد تولیدی محسوب می‌شوند. آنها بیشترین شواهد را برای این ادعای خود از خطاهای گفتار (لغزشهای زبانی) ارائه داده‌اند.

از میان واحدهای زبانی که در خطاهای گفتار تحت تاثیر حرکت قرار است، بومر و لور^۱ (۱۹۶۸) در پیکره مورد مطالعه خود از خطاهای گفتار، ۸۳٪ خطای واجی گزارش کرده‌اند (پولیس، ۱۹۹۹: ۹).

امروزه با مطالعه روز افزون خطاهای گفتار برای دستیابی به چ روانشناسان زبان در یافته‌اند که هجا و اجزای سازنده آن نیز واحدهایی مهم محسوب می‌شوند. در این مقاله تلاش می‌شود با بررسی پیکره خطاهای تولید این ادعای روانشناسان مبنی بر اهمیت هجا و اجزای درونی آن در شواهدی پیدا شود.

جمع آوری داده‌ها در این تحقیق به روش قلم و دفتر صورت گرفته فرد محقق یا افراد دیگر که بدین منظور آموزش دیده‌اند در موقعیت‌ها و یادداشت خطاهای گفتاری که می‌شوند، می‌کنند. خطاهای موجود در آیر دیده در این زمینه در یک بازه زمانی ۷ ماهه از میان گفتار روزمره در حالت مختلف مانند اقوام، خویشان، گویندگان رادیو و تلویزیون، سخنرانیها، معلمان آوری شده است. در جمع آوری داده‌ها تاکید بر این بوده است که خطاهای بزرگسال و با سواد باشد. تعداد کل خطاهای جمع آوری شده پس از حذف بوده است.^۲

۳. پیشینه موضوع

همانگونه که پیشتر ذکر شد بهترین شواهد برای درک چگونگی فرایند تولید هستند که این فرایندها از جریان عادی خود خارج می‌شوند یا به عبارت دیگر می‌شود عمده ترین این اختلالات، لغزشهای زبان است. مطالعاتی که تاکنون در حوزه لغزشهای زبانی یا خطاهای گفتار صورت

دکتر اعظم استاجی (استادیار گروه زبان‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد)
سهیلا نوربخش (دانشجوی دکتری زبان‌شناسی دانشکده ادبیات و علوم انسانی مشهد، نویسنده مسوول)

اهمیت هجا و ساختار درونی آن به عنوان یک واحد زبانی در جریان تولید گفتار (بر اساس شواهدی از خطاهای گفتار در زبان فارسی)

چکیده

امروزه زبان‌شناسان، هجا را به عنوان یک واحد زبانی دارای اهمیت تلقی می‌نمایند. و برای آن، ساختار داخلی و سلسله مرئی قائلند. روانشناسان زبان نیز در نتیجه مطالعات متعدد خود بر روی فرایند تولید گفتار، اهمیت هجا را به عنوان یک واحد تولیدی در جریان تولید گفتار تأیید کرده‌اند. در این مقاله تلاشی می‌شود با بررسی پاره‌ای از خطاهای گفتار زبان فارسی، صحت ادعاهای فوق مورد بررسی قرار گیرد.

کلید واژه‌ها: خطای گفتار، تولید گفتار، هجا.

۱. مقدمه

بیشتر علوم که امروزه با نام «علوم شناختی» از آن‌ها نام می‌بریم، به دنبال این هستند که به چگونگی کاربرد مفاهیم ذهنی توسط انسان دست یابند. روانشناسان تصور می‌کنند یک انسان بالغ دارای نظامی خفای از مفاهیم، قواعد، طرح‌ها و غیره است که همواره برای بازماندن عناصر ذهنی موجود در حافظه و همچنین برای سازمان بندی و جداسازی درون‌داد حسی و برونداد حرکتی، در دسترس وی می‌باشد (فیدور و دیگران، ۱۹۷۴: ۱۱).

بنابراین هرگونه توجه جدی به رفتار فرد «کلامی یا غیر کلامی»، چگونگی به کارگیری دانش درونی فرد و کیفیت این دانش را بر ما آشکار خواهد ساخت. در این میان زبان به عنوان پدیده‌ای که

۱۶۳

مجله تخصصی زبان و ادبیات دانشگاه اصفهان و علوم انسانی

(علمی - پژوهشی)

شماره چهارم - سال چهارم و یکم
زمستان ۱۳۸۷، شماره بی در بی ۱۶۳

ISSN 1720-1384

سرچشمه عشق عرفانی در آثار ابن سینا

امینت صفا و مساحت فریدی آن به عنوان یک پدیده زبانی در جریان فرایند تولید گفتار
(بر اساس شواهدی از خط های گفتار در زبان فارسی)

نیل ماهه های اساطیری - آیینی داستان خرافه بنام و بهرام گور در سرزمان نامه

از ادب فرایندهای وژتالی به کودکان داستانی و بررسی چگونگی تأثیر آن در
فرآیند تعلیم آموزش

مبارزه ملت عشق در سرگودار اثر و خدیو و آسمان

یگانگی در آثار ابوالحسن دهلوی

عاشق ساجدال اوایی گفته در موسیقی شعر معاصر عربی

بررسی گوش تریس جنوب فرانسه

تصویر بزرگ در دریاهای سیبری

بررسی گونه های ادب بومی باغچه های

موسیقی موضوع در آثار ادبی

اندیشه های فلسفی شاهنامه

دکتر بهرام احتجاری

دکتر اعظم استانبول

سهیلا نورپوش

دکتر سیده احمد پارسا

نعمت الهی

دکتر محمد رضا بهلول نژاد

ژانگه نجفی

زهرا آذین

دکتر محبت پورحاجی

چهریز

دکتر محبت باقر حسینی

دکتر نجمه رحمانی

دکتر سید حسین حسینی

استاذعلی حاجی

دکتر حامد صفقی

دکتر حمید الله حسینی

دکتر حسن فخری

زیاد دهنی

دکتر سیدعلی فیکلی

دکتر علیرضا زاری

دکتر سیدحسین باقری

زهیده حاجی

